

Możliwości podwyższenia produktywności lasów i zwiększenia lesistości kraju w oparciu o rejonizację ekonomiczno-leśną¹⁾

Dewastacyjne wyręby w naszych lasach w okresie rozwoju kapitalizmu w Polsce i zniszczenia lasów polskich w okresie okupacji hitlerowskiej doprowadziły do poważnego zmniejszenia lesistości kraju i obniżenia zapasu drzewostanów na pozostałych powierzchniach leśnych.

O stanie naszych lasów świadczy m. in. ustosunkowanie klas wieku drzewostanów (przeważają młodsze klasy wieku) i zbliżony średni zapas drzewostanów w klasach wieku IV, V i VI na 1 ha. Różnica średniego zapasu między klasą IV i V w 1953 r. wynosiła zaledwie około 23 m³ a między V i VI klasą około 10 m³.

Taki stan lasów i duże zapotrzebowanie na materiały drzewne i inne produkty gospodarstwa leśnego, przy dążeniu do jak najszerszego wykorzystania wszelkich właściwości lasu, postawiły przed gospodarstwem leśnym w Polsce Ludowej olbrzymie zadania.

Zadania te wzrastają wraz z rozwojem całości gospodarki narodowej.

W tych warunkach szczególnie ważnymi zagadnieniami w gospodarce leśnej, a tym samym w gospodarce narodowej są: konieczność podwyższenia produktywności naszych lasów w oparciu o najnowsze zdobycze nauk biologicznych, zwiększenie lesistości kraju oraz zapewnienie należytej jakości produkowanych sortymentów. Istotne przy tym jest jak najbardziej racjonalne wykorzystanie surowca drzewnego i coraz szersze stosowanie postępu technicznego w gospodarce leśnej.

Według warunków fizyczno-geograficznych Polska należy do strefy lasów liściastych. W tej strefie wyróżniają się 3 botaniczne obszary: przyatlantycki, środkowo-europejski i wschodnio-europejski.

Polska należy do obszaru środkowo-europejskiego, obejmującego środkową Europę od brzegów Renu, Jutlandię, południową Skandynawię, południowe wybrzeże Morza Bałtyckiego, Nizinę Polsko-Niemiecką i góry środkowej Europy. Charakteryzuje się on różnorodnością szaty roślinnej. Na równinach tego obszaru, a zatem i w Polsce w czasach dawniejszych były rozpowszechnione lasy dębowe z domieszką grabu i innych rodzajów drzew przeważnie liściastych.

¹⁾ Niniejszy artykuł ukazał się w numerze 2/1955 miesięcznika „Gospodarka Planowa”. Omawia on zagadnienie bardzo aktualne, mające duże znaczenie dla gospodarki leśnej i często roztrząsane wśród leśników. Sądząc, że zaproponowana przez E. Więcko rejonizacja ekonomiczno-leśna kraju może stanowić podstawę dalszej dyskusji, Komitet Redakcyjny „Sylwana” postanowił przedrukować artykuł za zgodą „Gospodarki Planowej” z uzupełnieniami autora.

W rezultacie działalności człowieka gatunki drzew liściastych zostały zastąpione przeważnie gatunkami iglastymi, a przede wszystkim sosną zwyczajną.

W lasach polskich rosną zatem obecnie głównie rodzaje drzew iglastych. W lasach państwowych drzewostany iglaste zajmują około 87% powierzchni, a liściaste około 13%. Ten sam stosunek wyrażony według zapasu drzewostanów wynosi dla iglastych 84%, a dla liściastych 16%. Sosna zwyczajna łącznie z modrzewiem zajmuje 75,6% zalesionej powierzchni, świerk pospolity 8,8%, jodła z daglezią 2,7%. Dąb łącznie z jesionem zajmuje 4% powierzchni, buk z grabem 3,6% olsza 2,8%, brzoza 2,2%, osika łącznie z innymi liściastymi 0,3%.

Procentowy stosunek powierzchni lasów według rodzajów własności (stan na 1.I.1954) wynosi: lasy państwowe 84,0% (w czym lasy nie będące pod zarządem Ministerstwa Leśnictwa 2%), lasy spółdzielni produkcyjnych 0,2% i lasy niepaństwowe 15,8%.

Lesistość Polski, określana według stanu na dzień 1.I.1954 na 22,5% jest faktycznie nieco niższa, ponieważ przy jej obliczeniu przyjęto powierzchnię leśną zalesioną w lasach państwowych i leśną zalesioną i nie zalesioną w lasach niepaństwowych (z powodu braku ściślejszych danych z tych ostatnich).

Lesistość poszczególnych województw Polski, powierzchnię ogólną, stopień zaludnienia, rosnące zapasy drzewostanów, oraz ilość traków należących do Ministerstwa Leśnictwa w 1954 r. w procentach w poszczególnych województwach przedstawia tab. 1.

Najmniej lesiste są województwa: warszawskie (16,2%) i łódzkie (16,3%), a najbardziej lesiste zielonogórskie (38,2%), stalinogrodzkie (28,4%), koszalińskie (29,0%) i rzeszowskie (26,7%).

Na 1 mieszkańca w Polsce przypada według stanu z 1953 r. 0,27 ha powierzchni leśnej. Najmniej na 1 mieszkańca przypada w woj. stalinogrodzkim (0,09 ha), warszawskim (0,16 ha) i krakowskim (0,17 ha), a najwyższy wskaźnik mamy w woj. zielonogórskim (0,93 ha), koszalińskim (0,87 ha), olsztyńskim (0,61 ha) i szczecińskim (0,5 ha).

Dla porównania przytaczam lesistość innych krajów demokracji ludowej: Bułgaria 33%, Albania 32%, Czechosłowacja 31%, Rumunia 24% i Węgry 13,4%.

Na 1 mieszkańca przypada w Albanii 0,9 ha lasu, w Bułgarii 0,63 ha, w Rumunii 0,38 ha, w Czechosłowacji 0,32 ha i na Węgrzech 0,14 ha.

Lesistość naszego kraju jest więc niska, przy czym lasy są dość nierównomiernie rozmieszczone.

Wylesione zostały przede wszystkim lasy na najlepszych siedliskach i najbardziej dostępne pod względem komunikacyjnym. Przetrzebione zostały najcenniejsze drzewostany.

W tych warunkach konieczność zwiększenia powierzchni leśnej kraju jest niewątpliwa.

Problem, jakie zalesiać powierzchnie i w jakich rozmiarach, powinniśmy rozpatrywać z punktu widzenia rozwoju całości gospodarki naro-

dowej przy uwzględnieniu przede wszystkim podstawowego ekonomicznego prawa socjalizmu, prawa planowego, proporcjonalnego rozwoju gospodarki narodowej oraz prawa socjalistycznej rozszerzonej reprodukcji.

Tabela 1

Województwa	Powierzchnia ogólna poszczególnych województw w %	Ludność w poszczeg. województwach w %	% lesistości	Rosnący zapas drzewny w poszczeg. wojew. w %	Ilość traków należących do Ministerstwa Leśnictwa w 1954 r. w %
	1	2	3	4	5
Warszawskie	9,7	11,3	16,2	3,1	1,5
Bydgoskie	6,8	6,0	19,6	6,2	7,7
Poznańskie	8,5	8,4	19,6	6,6	8,0
Łódzkie	5,5	8,0	16,3	2,5	2,8
Kieleckie	6,3	6,9	22,6	5,0	4,5
Lubelskie	8,1	6,4	18,4	3,6	3,4
Białostockie	7,4	3,9	21,6	6,8	2,5
Olsztyńskie	6,4	2,8	21,9	9,0	8,6
Gdańskie	3,4	3,6	22,1	4,3	5,0
Koszalińskie	5,6	2,1	29,0	8,1	7,6
Szczecińskie	4,1	2,1	22,6	4,7	6,1
Zielonogórskie	5,0	2,3	38,2	7,4	9,6
Wrocławskie	6,1	7,2	23,7	8,8	12,2
Opolskie	3,0	3,2	24,6	4,8	5,9
Stalinogrodzkie	2,9	10,9	28,4	4,5	4,4
Krakowskie	5,2	8,9	24,5	5,6	5,5
Rzeszowskie	6,0	6,0	26,7	9,0	4,7
Polska	100,0	100,0	22,5	100,0	100

Dane w rubrykach 1 i 2 przytoczone wg obliczeń R. Fromera i St. Gałki (Gospodarka Planowa, nr 12, Warszawa, 1954, str. 45).

Najwłaściwsze wydaje się zaprojektowanie podziału kraju na rejony ekonomiczne z uwzględnieniem rejonizacji ekonomiczno-leśnej. Przy opracowywaniu rejonizacji ekonomicznej konieczne jest oparcie się przede wszystkim o zasadę socjalistycznego rozmieszczenia sił wytwórczych.

Z zadaniem właściwego rozmieszczenia sił wytwórczych związana jest przede wszystkim konieczność kompleksowego rozwoju ekonomicznych rejonów kraju z uwzględnieniem ich specjalizacji, a równocześnie także łączenia rozwoju produkcji różnych gałęzi wytwórczości wewnątrz poszczególnych rejonów.

Jedną z ważniejszych zasad racjonalnego rozmieszczenia sił wytwórczych jest zasada przybliżenia przedsiębiorstw przemysłowych do źródeł surowca i rejonów spożycia w celu uniknięcia zbędnych przewozów surowca i wyrobów.

Doświadczenia radzieckie wykazują, że zasada ekonomicznej całości rejonu — przez właściwe połączenie całości miejscowych warunków z inwestycjami wprowadzającymi nową technikę w ramach planu ogólnonarodowego — daje możliwość stworzenia projektu gospodarczego rozwoju rejonu przy najlepszym wykorzystaniu wszystkich możliwości oraz najmniejszych nakładach.

Przy takim podejściu osiąga się i inne ważne rezultaty; rejon do pewnego stopnia specjalizuje się w tych gałęziach, które w danych warunkach mogą rozwinąć się najpełniej, a wymiana między rejonami ogranicza się do niezbędnej celowej ilości produktów, aczkolwiek nie należy wyciągać wniosku, że w każdym rejonie powinna być stworzona zamknięta organizacja gospodarki dla wszystkich rodzajów produkcji.

Do ważnych zagadnień z zakresu właściwego rozmieszczenia sił wytwórczych należy organizacja łączenia przedsiębiorstw różnych gałęzi w granicach jednego rejonu na podstawie kompleksowego wykorzystania surowca, np. powiązanie zakładów przemysłu drzewnego i chemicznego przy równoczesnej organizacji w odpowiednich warunkach także małych przedsiębiorstw obok dużych.

Na podstawie rejonizacji ogólnoekonomicznej może być stworzona rejonizacja ekonomiczno-leśna. Przykładem takiej rejonizacji może być opracowany przez radziecki Wszechzwiązkowy Naukowo-Badawczy Instytut Gospodarstwa Leśnego (WNIILCH) projekt rejonizacji strefy lasów ochronnych ze względu na gospodarke wodną ZSRR.

Przy rejonizacji lasów dokonanej przez WNIILCH wzięto pod uwagę następujące elementy: rejonu ogólnoekonomiczne i administracyjno-gospodarcze, rejonu ciężenia surowca drzewnego ku przedsiębiorstwom przemysłowym, rejonu typologiczno-leśne i przyrodniczo-leśne, rejonu hydrologiczne, istniejące jednostki leśnej administracji gospodarczej (leschozy), charakterystykę lasów i warunków przyrodniczo-historycznych oraz ekonomicznych.

U nas dotychczas nikt nie podejmował prób w zakresie rejonizacji ekonomiczno-leśnej, a w okresie międzywojennym podejmowane były już próby rejonizacji leśnej. Tak np. w 1926 r. W. Jedliński oparł rejonizację leśną kraju na zależności od siedliska, a E. Chodzicki opracował podział kraju na 6 okręgów nasiennych. W 1933 r. w Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych opracowano podział kraju na leśne okręgi nasienne w oparciu o cechy ras klimatycznych sosny. W 1939 r. T. Włoczewski opracował podział kraju na „Dzielnice przyrodniczo-leśne w świetle struktury gatunkowej lasów państwowych gospodarstwa leśnego w Polsce”.

W okresie okupacji hitlerowskiej ogłoszona została w 1940 r. praca „Leśno-geograficzny podział Gen. Gubernatorstwa” oparta o podstawy przyrodnicze (czasopismo „Wald und Holz”).

W pierwszych latach Polski Ludowej projekty podziału Polski na dzielnice przyrodniczo-leśne opracowali: Czubiński, Stecki i Włoczewski. W 1947 roku Chodzicki opracował podział południowo-zachodniej części kraju na „krainy, dzielnice i obwody leśno-fizjograficzne”, a następnie podzielił Polskę na 5 krain i 35 dzielnic w oparciu głównie o granice

zasięgów drzew. W 1949 roku Dreszer zaprojektował podział Polski na dzielnice i poddzielnice przyrodniczo-leśne.

Wszystkie te prace opierały się wyłącznie na podstawach przyrodniczych.

Wobec mnogości i różnorodności tych prac powierzono L. Mroczkiewiczowi w ramach Zakładu Urządzania Lasu IBL opracowanie nowego projektu rejonizacji leśnej kraju; podział ten miał wyzyskać dodatnie strony dotychczasowych projektów i uzupełnić je nowymi danymi.

W ogłoszonej w 1952 r. pracy pt. „Podział Polski na krainy i dzielnice przyrodniczo-leśne” L. Mroczkiewicz stwierdzając w stosunku do poprzednich opracowań, że „konceptje wspomnianych autorów opierają się na założeniach, w których moment gospodarczy zbyt słabo został uwzględniony” oparł swoje opracowanie również na podstawach wyłącznie przyrodniczych.

Mroczkiewicz zaprojektował podział Polski na 8 krain, a każdą z nich na szereg dzielnic, przy czym stwierdził: „Ogółem wydzielono 8 krain. Można oczywiście dyskutować nad tą liczbą. Równie dobrze można było wydzielić 5 czy 9 krain. Tak samo można w większym lub mniejszym stopniu zmienić ich układ albo przesunąć ich granice w tym czy innym kierunku”.

W 1953 r. L. Dreszer opracował poprawiony w stosunku do dawniejszego nowy projekt rejonizacji leśnej z podziałem kraju na 12 rejonów w oparciu o podstawy typologiczne.

W pracach wymienionych brak jest powiązania granic rejonów z warunkami ogólnoeconomicznymi, a także z leśnoeconomicznymi, oraz istniejącymi faktycznie granicami leśnych jednostek administracyjno-gospodarczych.

Pewnego rodzaju próbą rejonizacji był podział lasów na 3 strefy wprowadzony zarządzeniem Ministra Leśnictwa Nr 109 z dnia 30 maja 1952 r. Zasadniczym elementem dzielącym strefę A od B była ilość opadów atmosferycznych (strefa A powyżej 550 mm, a strefa B poniżej tej ilości). Do strefy C zaliczono lasy odznaczające się największym brakiem robotników i kadr kierowniczych.

Zagadnienie ogólnoeconomicznej rejonizacji naszego kraju omawia K. D z i e w o Ń s k i w artykule: Planowanie przestrzenne a podnoszenie regionów zapóźnionych (Gospodarka Planowa, Warszawa 1954 r. nr. 1) w którym charakteryzuje 32 regiony w naszym kraju.

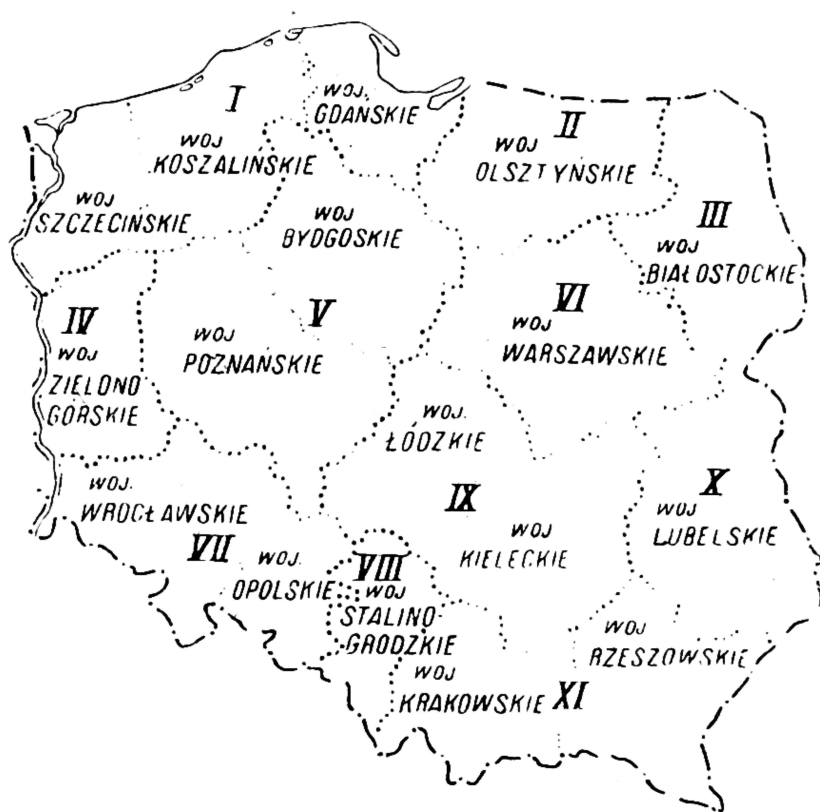
W radzieckiej literaturze geograficzno-economicznej przyjęto podział naszego kraju na 4 rejony: centralny, południowo-zachodni, północno-zachodni, wschodni. (S. A. Witwer. Economiczskaja geografia zarubieżnych stran, Moskwa 1949 str. 38-41).

Jako podstawę do wyodrębnienia rejonów economiczno-leśnych w Polsce należałoby moim zdaniem przyjąć zasadę socjalistycznego rozmieszczenia sił wytwórczych, stopień zaludnienia, przyrodnicze i historyczne warunki poszczególnych części kraju, lesistość, stan rosnących zapasów drzewnych, ciężenie pozyskiwanego surowca drzewnego ku zakładom przemysłowym i rejonom zapotrzebowania materiałów drzewnych i wyrobów z drewna, warunki leśno-hodowlane i warunki pozyska-

nia drewna w lasach, istniejący aktualny podział administracyjny kraju (województwa) i podział kraju na okręgi lasów państwowych.

Konieczne jest przy tym uwzględnienie związku gospodarstwa leśnego z innymi gałęziami gospodarki narodowej, zarówno obecnego, jak i w perspektywie przyszłości. Mając na uwadze przede wszystkim wymienione elementy autor niniejszego artykułu zaprojektował podział kraju na 11 rejonów, obejmujących od jednego do trzech okręgów lasów państwowych (pokrywających się z granicami województw). Rejonami tymi są:

1) nadbałtycki (gdańsko - koszalińsko - szczeciński), 2) olsztyński, 3) białostocki, 4) zielonogórski, 5) poznańsko-bydgoski, 6) warszawski, 7) wrocławsko-opolski, 8) stalinogrodzki, 9) łódzko-kielecki, 10) lubelski, 11) krakowsko-rzeszowski.

Podział kraju na rejonny ekonomiczno-leśne ilustruje mapka.

Wyodrębnione rejonny uwzględniające rozmieszczenie sił wytwórczych w kraju na obecnym etapie i w perspektywie rozwoju można by przyjąć za podstawę do ogólno-ekonomicznej rejonizacji kraju.

Najbardziej lesisty z nich jest rejon zielonogórski (38,2% lesistości). W rejonie tym posiadamy nadmiar tartaków w stosunku do produkowanego w tym rejonie tartacznego surowca drzewnego. Znajdują się tu też zakłady przemysłu drzewnego i papierniczego.

Najmniejszą lesistością w kraju wyróżnia się rejon warszawski (16,2%), który charakteryzuje się najniższym zapasem drzewostanów w kraju. Posiadamy tu również najmniejszą ilość traków i słabo rozwinięty przemysł drzewny.

Do rejonów odznaczających się rozwiniętym przemysłem tartacznym należą: wrocławsko-opolski, nadbałtycki i poznańsko-bydgoski. Rozwinięty znacznie jest też tam przemysł drzewny, w szczególności meblarski, i przemysł papierniczy. Rejon nadbałtycki odznacza się przy tym posiadaniem nowoczesnej fabryki płyt pilśniowych.

Lesistość i rosące zapasy drzewne oraz ilość traków należących do Ministerstwa Leśnictwa w 1954 r. w procentach w poszczególnych rejonach przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

R e j o n y	Lesistość poszczególnych rejonów w %	Zapas drzewny poszczególnych rejonów w %	Ilość traków należących do Ministerstwa Leśnictwa
1) Nadbałtycki	25,2	17,1	18,7
2) Olsztyński	21,9	9,0	8,6
3) Białostocki	21,6	6,8	2,5
4) Zielonogórski	38,2	7,4	9,6
5) Poznańsko-Bydgoski	19,6	12,8	15,7
6) Warszawski	16,2	3,1	1,5
7) Wrocławsko-Opolski	24,0	13,6	18,1
8) Stalinogrodzki	28,4	4,5	4,4
9) Łódzko-Kielecki	24,0	7,5	7,3
10) Lubelski	18,4	3,6	
11) Krakowsko-Rzeszowski	25,7	14,6	
Polska	25,5	100,0	100,0

W związku z włączeniem do poszczególnych rejonów leśno-ekonomicznych jednego, dwóch albo trzech województw należy zaznaczyć, że przy przyszłej korekcie granic województw konieczne będzie uwzględnienie potrzeb gospodarki leśnej oraz przemysłu drzewnego i papierniczego.

W granicach zaprojektowanych rejonów ekonomiczno-leśnych będzie celowe wydzielenie pewnej ilości podrejonów przy uwzględnieniu zasadniczo tych samych elementów, o których była mowa przy kształtowaniu rejonów. Przy wyodrębnianiu podrejonów będzie konieczne uwzględnienie granic jednostek organizacyjnych gospodarstwa leśnego, jakimi są nadleśnictwa oraz włączenie ich w całości do określonych podrejonów. Niepowiązanie rejonizacji z faktycznymi granicami ogólnoadministracyjnymi utrudniałoby należyte wykorzystanie projektowanych rejonów przy planowaniu gospodarczym.

W związku z opracowywaniem i realizowaniem szeregu regionalnych planów gospodarczego rozwoju konieczne jest uwzględnienie potrzeb tych rejonów w zakresie rozwoju gospodarki leśnej. W miarę możliwości należałoby włączać do jednego podrejonu lasy z obszarów objętych poszczególnymi planami regionalnymi.

Rozwój gospodarstwa leśnego w ustroju socjalistycznym przy socjalistycznej własności lasów opiera się przede wszystkim o podstawowe prawo ekonomiczne socjalizmu, ekonomiczne prawo planowego i proporcjonalnego rozwoju gospodarki narodowej i prawo socjalistycznej

reprodukcji rozszerzonej. Dlatego sposób i rozmiar użytkowania nie może być określony według zasad wpływających wyłącznie z samej gospodarki leśnej w oderwaniu od zasady zapewnienia maksymalnego zaspokojenia stale rosnących materialnych i kulturalnych potrzeb społeczeństwa, w oderwaniu od rozwoju innych gałęzi gospodarki narodowej przy uwzględnianiu szybszego wzrostu produkcji środków produkcji w porównaniu ze wzrostem produkcji środków spożycia.

Bardzo istotnym zagadnieniem jest konieczność określenia odpowiednich proporcji w rozwoju gospodarstwa leśnego i innych gałęzi gospodarki narodowej, a także stosowanie takich sposobów użytkowania i w takich rozmiarach, aby zapewnić rozszerzoną reprodukcję socjalistyczną.

Użytkowanie lasu w gospodarce socjalistycznej obejmuje nie tylko pozyskiwanie drewna i ubocznych użytków lasu, lecz równocześnie wielostronne wykorzystanie rozlicznych innych użytecznych właściwości lasu. W związku z tym w zależności od rodzaju użytków pobieranych z lasu lub w zależności od korzyści wynikających z samego istnienia lasu celowy jest podział lasów na grupy — ze zróżnicowaniem w nich sposobu prowadzenia gospodarstwa i sposobów użytkowania lasu.

W polskich warunkach najbardziej celowy wydaje się podział lasów na 2 grupy.

Do pierwszej grupy powinny być włączone: rezerwaty i parki narodowe, lasy polochronne i glebochronne, lasy wymagające ochronnego traktowania ze względu na gospodarke wodną, lasy wzdłuż szlaków komunikacyjnych (w szczególności wzdłuż ważniejszych dróg kołowych, kolei, śródlądowych wodnych szlaków komunikacyjnych), lasy wybrzeża morskiego, lasy otaczające miasta, ośrodki przemysłowe i inne osiedla ludzkie.

Brak wyodrębnienia dotychczas w naszej gospodarce np. lasów wzdłuż szlaków komunikacyjnych z uwzględnieniem śródlądowych dróg wodnych, albo lasów wokół miast i innych osiedli i nieustalenie zasad zagospodarowania tych lasów w zależności od ich celów — uznać należy za poważne niedociągnięcia.

Gospodarstwo leśne w lasach pierwszej grupy powinno być prowadzone z wykorzystaniem tych właściwości lasu, które w danych warunkach są najbardziej istotne (np. ochrona gleby, lasy uzdrowiskowe i inne). W lasach takich powinno się ustalać ochronny wiek dojrzałości drzewostanów w zależności od szczególnej roli i przeznaczenia lasów, wydzielając w nich gospodarstwa odpowiednio do roli, jaką mają spełniać.

Do drugiej grupy powinny być włączone lasy dla produkcji drewna i innych produktów gospodarstwa leśnego. Lasy te powinny służyć równocześnie celom ochronnym.

Zapewnienie rozszerzonej reprodukcji w gospodarstwie leśnym powinno się odbywać w powiązaniu z całością gospodarki narodowej. Jedność procesu reprodukcji rozszerzonej w gospodarstwie narodowym wymaga, ażeby charakter i tempo reprodukcji oddzielnych gałęzi były określone przy uwzględnieniu powiązań i wymogów ogólnego procesu reprodukcji rozszerzonej. Można się tu oprzeć na doświadczeniach ra-

dzieckich, np. na wydanej w 1952 r. Instrukcji urządzania lasów o państwowym znaczeniu w ZSRR i uwzględnionej w niej zasadzie rozszerzonej socjalistycznej reprodukcji oznaczającej w stosunku do gospodarstwa leśnego taki określony planem gospodarki narodowej rozwój gospodarstwa leśnego, przy którym na stale rozszerzającej się podstawie są nieprzerwanie reprodukowane wszystkie produkcyjne zapasy i użyteczne właściwości lasu w ich treści ekonomicznej i rzeczowej oraz zapewniony jest nieprzerwany wzrost udziału gospodarstwa leśnego w ogólnym procesie rozszerzonej socjalistycznej reprodukcji gospodarki narodowej.

Tworzenie materialno-technicznych podstaw budownictwa socjalizmu w Polsce Ludowej wymaga i będzie wymagać w przyszłości ciągłego wzrostu produkcji wszystkich gałęzi gospodarki, w tym gospodarki leśnej i przemysłu leśnego.

Drewno — główny produkt lasu — jest jako przedmiot pracy lub środek pracy — niezbędnym elementem produkcji w licznych gałęziach gospodarki narodowej.

Niezależnie od tego lasy, przez sam fakt swego istnienia wypełniają funkcje o dużym znaczeniu gospodarczym. Wynika z tego, że reprodukcja w gospodarstwie leśnym jest szczególnie ważnym elementem rozszerzonej reprodukcji w całości gospodarki narodowej. Od rozwoju gospodarki leśnej zależny jest rozwój innych, wśród nich także podstawowych gałęzi gospodarki narodowej i z tym także związane jest szczególne znaczenie gospodarki leśnej.

Podstawą socjalistycznej reprodukcji w polskim gospodarstwie leśnym jest zmiana stosunków wytwórczych w drodze upaństwowienia przeważającej powierzchni lasów, już w początkowym okresie istnienia Polski Ludowej.

W odniesieniu do lasów niepaństwowych, obejmujących w 1954 r. około 15,8% ogólnej powierzchni lasów (głównie lasy chłopskie) zmiana stosunków produkcyjnych odbywa się stopniowo wraz z rozwojem spółdzielczości produkcyjnej.

Rozpatrzmy jeszcze zagadnienie reprodukcji zasobów leśnych jako składowej części reprodukcji w gospodarstwie leśnym. Las charakteryzuje się biologicznymi właściwościami wzrostu i rozwoju. Tą drogą odbywa się nieprzerwanie odnowienie i nagromadzenie rosnących zasobów leśnych.

Las w postaci rosnących zasobów drzewnych jest równocześnie środkiem pracy i przedmiotem pracy.

K. Marks w tej sprawie pisze:

„To, co tu nazywa się zapasem — określony obszar lasu rosnącego — w umownym sensie znajduje się w procesie produkcji (równocześnie w charakterze środka pracy i przedmiotu pracy); zależnie od przyrodniczych warunków jego reprodukcji przy racjonalnym gospodarstwie znaczna jego część powinna znajdować się w tej formie w postaci zapasu”¹.

¹ K. Marks. Kapitał. Tom II. Gospolizdat. Moskwa, 1951, str. 241.

Rozszerzona reprodukcja zasobów leśnych może odbywać się tylko przy pomocy aktywnego współdziałania człowieka. Socjalistyczna reprodukcja rozszerzona w gospodarstwie leśnym oznacza nie tylko reprodukcję zasobów leśnych, ale równocześnie także zachowanie, wzmoczenie i rozszerzenie innych użytecznych właściwości lasu.

Równocześnie zatem z produkcją drewna w gospodarstwie leśnym występują liczne inne użyteczne właściwości lasu (na przykład wodochronne, polochronne i inne), co powinno być uwzględniane przy organizowaniu gospodarstwa leśnego.

W związku z tym wiek dojrzałości drzewostanów bywa różny w zależności od dominowania występujących w nich poszczególnych form użytecznych właściwości lasu i zadań, jakie w określonych warunkach stawia się gospodarstwu leśnemu.

Praktycznie reprodukcja zasobów leśnych odbywa się poprzez zwiększenie produktywności lasów i ich jakości, a także w określonych warunkach zwiększenia zalesionych powierzchni z równoczesnym wzmoczeniem ochronnych i innych użytecznych właściwości lasu.

Omówię podstawowe środki do osiągnięcia wspomnianych celów i do najpełniejszego wykorzystania sił przyrody w polskich warunkach.

A. Za pierwszy z nich można uważać odnowienie lasu i zalesienie z dążeniem do skrócenia okresu produkcji; wzbogacenie i polepszenie składu drzewostanów przez wprowadzenie nowych i rozpowszechnienie najcenniejszych gatunków drzew i krzewów rosnących w danych warunkach siedliskowych przez uwzględnienie gatunków szybkoorosnących i dążenie do maksymalnego wykorzystania możliwości produkcyjnych siedliska.

Równocześnie z maksymalnym wykorzystaniem powierzchni leśnych zasada rozszerzonej reprodukcji w gospodarstwie leśnym wymaga wykorzystania nieleśnych powierzchni pod zalesienia na przykład nieużytków, piasków, lotnych piasków, obszarów bagiennych, brzegów rzek, wybrzeża morskiego, pasów wzdłuż szlaków komunikacyjnych i najgorszych gruntów rolnych. Z wykonaniem prac zalesieniowych związane są prace z zakresu nasiennictwa (zbiór, badanie, przechowywanie nasion), produkcja sadzonek, zakładanie upraw. Jako szczególnie pilne zadanie uznać trzeba konieczność odnowienia znacznych jeszcze powierzchni leśnych nieodnowionych w naszym gospodarstwie leśnym.

W Polsce posiadamy poważne powierzchnie nieużytków, z których większa część po zmeliorowaniu, a częściowo i bez melioracji mogłaby być wykorzystana pod zalesienia. W związku z tym konieczne jest dokonanie inwentaryzacji nieużytków przeznaczonych pod zalesienia jak również najgorszych gruntów rolnych w warunkach, w których wykorzystanie ich dla prowadzenia gospodarstwa leśnego byłoby bardziej uzasadnione potrzebami całości gospodarki narodowej, w szczególności przy wprowadzeniu gatunków szybkoorosnących (topola i inne). Po dokonaniu takiej inwentaryzacji konieczne byłoby opracowanie planów zalesień tych gruntów i przystąpienie do realizacji planów.

B. Zabiegi hodowlano-pielęgnacyjne i ochronne należą do ważnych środków polepszania składu i struktury drzewostanów. Należą do nich przede wszystkim: czyszczenia, trzebieże, cięcia sanitarne, a także prace

związane z ochroną lasu. Przez wpływ na skład i strukturę drzewostanów można stworzyć warunki lepszego wykorzystania sił przyrody dla produkcji potrzebnych sortymentów odpowiedniej jakości i wzmożenie ochronnych i innych użytecznych właściwości lasu. Wykorzystanie tych możliwości powinno wpłynąć na zwiększenie produktywności lasów przy zwiększeniu przyrostu drzewostanów. Możliwości te są w naszych lasach w niewielkim tylko stopniu wykorzystane.

W końcu XIX wieku w lasach państwowych Królestwa Polskiego przeciętny przyrost określany był na $3,98 \text{ m}^3$ z 1 ha. Prof. Jedliński możliwości produkcyjne określił w okresie międzywojennym w Polsce na 5 m^3 z 1 ha powierzchni leśnej.

Opierając się chociażby na tych danych można by uznać za zupełnie realną możliwość osiągnięcie z czasem przy racjonalnej gospodarce podwojenia przeciętnego przyrostu masy drzewnej z 1 ha w naszych lasach, tj. osiągnięcie conajmniej 4 m^3 z 1 ha rocznie.

C. Równoległe z dążeniem do zwiększenia produktywności lasów przez stosowanie wspomnianych środków istotne znaczenie ma sprawa zwiększenia wydajności pracy w gospodarstwie leśnym przede wszystkim poprzez stosowanie postępu technicznego, właściwe wykorzystanie najbardziej nowoczesnych urządzeń technicznych i narzędzi pracy oraz wprowadzenie racjonalnej organizacji pracy.

Gospodarstwo leśne należy u nas dotychczas do najbardziej zacofanych pod względem technicznym gałęzi gospodarki narodowej. W dziedzinie użytkowania lasu prace wykonywane są w większości odwiecznymi sposobami. W r. 1953 mechaniczną ścinką objęto $5,8\%$ ogólnej masy wyrębu, a mechaniczny transport objął w 1953 r. $25,2\%$ ogólnej masy drewna przeznaczonego do wywozu. Spław objął w 1953 r. $2,8\%$ ogólnej masy drewna przeznaczonego do wywozu. Plan postępu technicznego na 1954 r. w takiej zasadniczej pozycji, jak mechaniczna ścinka drewna, obejmuje $24,3\%$ ogólnej masy wyrębu drewna. Faktyczne wykonanie mechanicznej ścinki w 1954 r. wyniosło zaledwie ok. 13% ogólnej masy ścinki w tym okresie. W minimalnym stopniu zmechanizowane są u nas prace związane z hodowlą lasu. Wywóz drewna w tym samym roku środkami zmotoryzowanymi wyniósł $30,2\%$ wywiezionej ogólnej masy drewna.

Wydaje się, że drogi zwiększenia mechanizacji prac w gospodarstwie leśnym są następujące:

1. Konieczne jest rozszerzenie krajowej produkcji takich maszyn i narzędzi, które mogłyby znaleźć masowe zastosowanie w gospodarstwie leśnym. Celowy byłby przy tym import najnowszych modeli maszyn i narzędzi, chociażby nielicznych egzemplarzy, ze Związku Radzieckiego i innych krajów — w celu wykorzystania ich jako wzorów przy podejmowaniu produkcji.

2. Szczególnie ważnym zagadnieniem jest przy wprowadzeniu maszyn do produkcji leśnej zmiana organizacji procesu technologicznego stosownie do zmiany metod produkcyjnych, w dążeniu do kompleksowej mechanizacji pracy.

3. W celu zapewnienia nieprzerwanej pracy maszyn konieczne jest zapewnienie sprawnej organizacji remontów maszyn, opierając się o za-

sadę, że podstawę remontu powinien stanowić remont bieżący i średni, a nie kapitalny.

4. Konieczne jest również ustalenie norm pracy we wszystkich gałęziach gospodarstwa leśnego i dalszy rozwój racjonalizacji pracy i wydalności. Stworzy to podstawy do coraz bardziej masowego współzawodnictwa pracy.

5. Należy zapewnić dalszy rozwój prac naukowo-badawczych w zakresie mechanizacji pracy w resortowych instytutach i przy odpowiednich katedrach wyższych uczelni.

6. Należy zapewnić warunki bezpieczeństwa i higieny pracy w poszczególnych gałęziach gospodarstwa leśnego i przemysłu leśnego.

7. Konieczne jest wzmożenie szkolenia kadr robotników i specjalistów ze średnim i wyższym wykształceniem, przygotowanych należycie do posługiwania się maszynami. Maszyna powinna być powierzana tylko przeszkolonemu robotnikowi.

D. Szczególne znaczenie dla zwiększenia produktywności naszych lasów mają prace melioracyjno-leśne i budowa niezbędnej sieci dróg leśnych.

E. Podstawowym środkiem wywierającym wpływ na wyniki produkcyjne gospodarstwa leśnego są wykwalifikowane kadry. Równocześnie z przygotowaniem kadr w szkołach wyższych i średnich szczególne znaczenie ma systematyczne przeszkalanie już zatrudnionych w gospodarstwie leśnym pracowników, nawet posiadających wyższe i średnie wykształcenie. Konieczne jest przygotowanie stałych kadr wykwalifikowanych robotników dla gospodarstwa leśnego.

Duże znaczenie ma stałe polepszanie bytowych i kulturalnych warunków wszystkich pracowników (na przykład przez budowę domów mieszkalnych i administracyjnych, świetlic, posiadanie dostatecznej ilości środków transportu, rozbudowę sieci telefonicznej, zapewnienie pracownikom przyzagrodowych działek ziemi, zapewnienie pomocy lekarskiej, zapewnienie możliwości kształcenia dzieci itd.).

F. W dążeniu do zwiększenia produktywności naszych lasów konieczne jest prowadzenie wielokierunkowych prac badawczych. Między innymi celowe jest rozszerzenie badań w kierunku stosowania nawożenia w gospodarstwie leśnym z uwzględnieniem strony ekonomicznej w tych badaniach.

Instytut Badawczy Leśnictwa w Warszawie od szeregu lat prowadzi między innymi prace nad nawożeniem mineralnym i organicznym upraw sosnowych. Z doświadczeń niemieckich wynika np. że wapnowanie gleb w młodnikach świerkowych zwiększyło przyrost o 40 m³ na 1 ha w przeciągu 17 lat.

G. Istotnym zagadnieniem w gospodarstwie leśnym jest właściwa organizacja zarządu. Obecnie istnieją w tym zarządzie 4 ogniwa — Ministerstwo Leśnictwa, okręg lasów państwowych, rejon lasów państwowych, nadleśnictwo, dzielące się na leśnictwa.

Wydaje się, że sytuacja dojrzała już do wzmocnienia właściwego ogniwa produkcyjnego, jakim jest nadleśnictwo (przez zwiększenie jego obszaru łącząc powierzchnię 2 — 3 dotychczasowych nadleśnictw

i wzmocnienie obsady przyszłych nadleśnictw) oraz likwidację zbędnych ogniw zarządu jakim jest np. rejon lasów państwowych.

Osiągnięcie omówionych celów może być dokonane przy prowadzeniu gospodarstwa leśnego w oparciu o plany gospodarstwa leśnego, sporządzane dla poszczególnych nadleśnictw. Gospodarowanie w lasach bez uwzględnienia zasad określonych w planie, a w szczególności w zakresie rozmiaru i sposobu użytkowania, mogłoby doprowadzić lasy nasze do stanu uniemożliwiającego zaspokajanie rosnących potrzeb gospodarki narodowej w zakresie drewna i innych produktów gospodarstwa leśnego.